

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Бурунгольская средняя общеобразовательная школа им.С.Г. Дугарова»

РАССМОТРЕНО
МО учителей гуманитарного цикла
Руководитель МО

 Хаптагаева А.С.

Протокол №1
от «30» августа 2023г.

СОГЛАСОВАНО
Зам. директора по УР
 Цыбикова Н.А.

Протокол №1
от «30» августа 2023г.

УТВЕРЖДЕНО
Директор
Цыренова Г.Б.

Приказ №146
от «1» сентября 2023г.

Рабочая программа
учебного предмета
«Родная (бурятская) литература»

для 6 класса среднего общего образования
на 2023-2024 учебный год

Составитель: Шарастепанова Туяна Валерьевна,
учитель бурятского языка и литературы
высшей квалификационной категории

с.Хужир, 2023г.

Пояснительная записка

Мүнөө үеын, XXI зуун жэлэй, болбосоролой гол зорилго хадаа бээе даагаад бодомжолхо, ходо хубилжа байһан оршон тойронхи байдалда түргэн дагажа, өөрөө өөрыгөө болбосоруулжа, хүмүүжүүлжэ шадаха аргатай хүниие хүмүүжүүлгэ болоно.

Федеральна гүрэнэй хуралсалай стандартын ёһоор буряад литература заалгын **гол шухала зорилго** хадаа литературна текстнүүдые уншаха ба тэдэниие ойлгожо абаха дадалда хурагшадые хургалга болоно. Иимэ хургалга гээшэ литературые уран хайханай үзэгдэл гээшэ гэжэ ойлгуулжа, мэдэрхэ арга боломжонуудые олгуулга болоно.

Түрэл буряад литература үзэлгэ иимэ **зорилгонуудые** бээлүүлхэ ёһотой:

- оршон тойронхи юртэмсын байдал ойлгожо абахын хэрэгсэл болгон, уран зохёол уншаха дура, хүсэ хурагшадта олгохо, хүн ба оршон тойрон хоёрой харилсаан хайн байха ёһотой гэжэ ойлгосо нэбтэрүүлжэ, уран зохёолшодой зохёол соогоо табиһан асуудалнууд дээрэ хөөрэлдөө ябуулха;
- уран үгэ буряад арадта эртэ урдын саһаа хойшо байһан гэжэ мэдэрэл олгохо, уран зохёолой хэлэ, үгын уран хайханиие хүн зоной харилсаанай хэрэгсэл гээшэ гэжэ хүсэд дүүрэнээр ойлгуулха;
- арад зоной ажабайдалтай, хүгжэлтын түүхэтэй, ёһо заншалнуудтайнь, үнэтэй сэнтэй хараа бодолнуудтайнь түрэл литература нягта холбоотой гэжэ хурагшадта ойлгуулха;
- хурагшадые уншанан зохёолоо шэнжэлхэ, шүүмжэлхэ, харин ойлгоһоноо мэдэрхэ шадабаритай болгохо;
- хурагшадай бэлиг, ухаан бодол шэнжэлхэ, зохёохо арга боломжонуудые аман болон бэшэмэл хэлэлгын хүсөөр хүгжөөхэ;
- өөрын тусхай хараа бодолтой уншагшые, ондоо хүнэй хараа бодолые аятай зохидоор, баримталгатайгаар тайлбарилжа, аман үгөөр гү, али бэшэмэл хэлэлгээр дамжуулжа шадаха, шэнжэлхэн, шүүмжэлхэн удхатай дэлгэрэнгы бодомжолгонуудые байгуулха шадабаритайгаар хурагшадые хүмүүжүүлхэ;
- түрэл литературынгаа зохёолнуудые ойлгохо, сэгнэхэ, арадайнгаа сэнтэй бодолнуудые, ёһо заншалнуудые, хэдэн мянган жэлэй хугасаа соо буйлуулһан үнэтэй дүй дүршэлыень халан абаха, үргэдхэхэ, саашань үргэлжэлүүлхэ, уг дамжан далижуулха гүн сэдхэлтэй хүниие хүмүүжүүлхэ.

Хурагшад гол түлэб иимэ юумэнүүдые **мэдэхэ ёһотой:**

- уншажа байһан зохёолойнгоо автор тухай, номой нэрын удха тайлбарилга;
- уран зохёолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые;
- уран зохёолой текстнүүдые;
- шудалан үзэжэ байһан зохёолой герой болоод гол үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохёол соохи шухала үйлэнүүдые мэдэхэһээ гадна, тэдэнэй хоорондох харилсаа холбоонуудые, типическэ удха шанар;
- уран зохёол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзанууд, зохёолой темэ, идей, гол удха, уран зохёолой геройнууд, сюжет г.м. литературна теориһоо ойлгосонуудые;
- программын эрилтын ёһоор сээжэлдэһэн шүлэгүүдые, эпическэ зохёолой хэһэгүүдые;

Һурагшад иимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохёолшын зохёол соогоо бэшэһэн уран зураглалые хөөрөжэ;
- уран зохёолшын зураглаһан зурагыг ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохёолой гол шухала асуудалнуудые (эпизодуудые), үйлэдэгшэ нюурай хэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһээ илгажа;
- зохёол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниие, сагыг, тэрэнэй хойшолонгыг элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохёолой хэлэнэй уран аргуудые, байгаалиин зураглалнуудые текст сооһоо илгажа;
- зохёолой идейнэ болоод уран һайханай талыг харуулалгада сюжетэй зүйлнүүдэй (үйлын хүгжэлтын эхин, үйлын уялдалга, үйлын хүгжэлтын эгээл дээдэ шата) үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- зохёолой удха задалан харуулхадаа, геройн үүргэ ба геройдо үгэһэн авторай сэгнэлтэ эли тодо болгожо;
- зохёолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһыг элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- уран зохёолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическа жанрай байһаарнь тэдэниинь хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;
- монологическа хэлэлгэ һайнаар хэрэглэжэ, өөрынгөө һанамжа ойлгосотойгоор хэлэжэ, тэрэнээ ойлгуулжа, баримталжа, хамгаалжа;
- үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхын ойлгожо уншаха оньһон аргатай, дадалтай болохо;
- уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо;
- уран зохёолыг сюжетно-композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха;

- уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгыг ойлгожо абаха;
- уран зохёолой жанр болон родто хубаардагыг ойлгожо элирүүлхэ шадабаритай болохо;
- диалог, монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо;
- элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудыг бүтээхэ шадабаритай болохо;
- уншаһан номой справочна аппарат, мүн литературна терминүүдтэй словарь, шэнэ толинуудыг хэрэглэжэ г.м.

Мүнөө үедэ шабинарай бэе махабад бэхижүүлхэ, элүүр энхыг сахиха тухай асуудал гол асуудал болоод байна. Тиймэһээ энэ хуралсалай программаар үзэгдэхэ материал үхибүүдэй ухаан бодол болон наһандань таарамжатайгаар зохёогдонхой.

Багша творческо хандажа, хурагшадангаа наһа, бэлэдхэл, мэдэсэ, шадабари хараадаа абан ажаллаха ёһотой. Сээжэлдэхэ зохёолнууд класс бүхэндэ багшын үзэмжөөр үгтэхэ гэжэ хараалагдана.

Бээлүүлхэ болзор ба шата – 2023/2024 хуралсалай он, хуралсалай түсэбөөр долоон хоногой 2 саг үгтэнэ, жэл соо хамтадаа 68 саг.

3. Содержание учебного предмета

№ п/п	Список разделов	Кол-во часов	Формируемые УУД по разделам
1.	Уран зохёол – үгын искусство	1ч.	<p><i>Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты)</i> – өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно), хүнэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһыг ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, үгэнүүдэй болон сэглэлтын тэмдэгүүдэй үүргэ).</p> <p><i>Бээг гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатай хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха; - хэшээлдээ юу хэһэнэ хойно хойноһоонь тоолохо; - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ; - өөрынгөө, нүхэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатай сугтаа урид зохёогдоһон критеринүүдээр шалгахэ; - багшын үгэнэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха. <p><i>Оршон тойронииг шудалха шадабари (познавательные УУД):</i></p>
2.	Раздел 1. Арадай аман зохёол. Арадай аман зохёол. Онһон ба хошоо үгэнүүд. Таабаринууд. Буряад арадай аман зохёолой ёһо гуримай поэзи. Ёохорой дуунууд. Тоонто тайха. Милаан. Хорюул, сээр. Домог-үльгэр тухай ойлгосо. Дэлхэйн бии болоһон тухай. Үльгэр тухай ойлгосо. «Аламжа Мэргэн» (үльгэр).	17ч.	
3.	Раздел 2. Хургаалай зохёолнууд. Ниитэ Монголой уран зохёол. Оюун түлхюур. Хургаалай зохёолнууд тухай. Сажа	11ч.	

4.	<p>Бандида Гунгаажалцан. Сайн үгэтэ эрдэнийн сан субашад. Р. Номтоев «Аршаанай дуһал». «Шэдитэ хүүр».</p> <p>Раздел 3. XX зуун жэлэй буряад уран зохёол. XX зуун жэлэй буряад уран зохёол. Хэлэнэй уран аргууд. Эхэ орон. В.Петонов «Минии Росси». Б. Абидуев «Сонхоор малайһан нара». Д. Жалсараев «Эхэ тухай дуун». Үргэлжэлһэн зохёол тухай. Ц.-Д. Ж.-Б. Дамдтнжапов «Юрын буряад эхэ». С. Цырендоржиев «Шобоодой». Л. Тапхаев «Фермын үхибүүд». Ч. Цыдендамбаев «Шэнэ байшан». Хани нүхэсэл. Ч. Цыдендамбаев «Талын аадар». Ж. Балданжапон «Алханын нюусанууд». Түрэл нютагай байгаали. Ц. Номтоев «Эдэбхи». Г. Базаржапова-Дашеева «Зунай үдэшэ», «Нара хүлээнэб». Басни тухай ойлгосо. Б. Базарон «Эрдэмтэ эрбээхэй». Э. Манзаров «Золдоо хатарһан зомгооһон». Баллада тухай ойлгосо. Ц. Дондогой «Гэр тухай баллада». Хүүгэдэй драматическа буряад уран зохёолой онсо шэнжэнүүд. М. Батоин «Хүхэ зүһэтэй үнэгэн».</p>	39ч.	<ul style="list-style-type: none"> - номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо); - зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо; - багшатаяа болон нүхэдтэеэ хамта дүн гаргаха; - үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо. Тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха. <p>Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; - хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэлһэниие ойлгохо; - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; - хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тийхэдэ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м. <p>Буряад литератураар шадабари (предметные УУД):</p> <p>Тус программа соо хурагшад гол түлэб иимэнүүд онол шадабаритай болохо гэжэ хараалдагдана:</p> <ul style="list-style-type: none"> - үзэг бэшэгэй талаар зүбөөр, алдуугүйгөөр ба удхатайгаар (удхыень ойлгожо) уншаха оньһон аргатай, дадалтай болохо; - уран хурсаар уншаха шадабаритай болохо; - уран зохёолые сюжетно- композиционно нэгэдэл гэжэ хадуужа абаха; - уран зохёол дотор авторыень, тэрэнэй зохёол соо зураглагдаһан геройнуудта ба үйлэ хэрэгүүдтэ, ушарнуудта, уншагшадта хандалгыё ойлгожо абаха; - уран зохёолые ба тэрэнэй хубинуудые хаба соогоо бэеэ даагаад анализ хэхэ шадабаритай болохо; - уран зохёолдо үндэһэ баримтатай эстетическэ сэгнэлтэ үгэжэ шадаха; - уран зохёолые соёл болон ёһо заншалтай холбожо, тайлбарилха шадабаритай болохо; - диалог ба монолог зүбөөр хэрэглэжэ, хэлэжэ шадаха болохо; - элдэб янзын бэшэмэл ажалнуудые бүтээхэ шадабаритай болохо; - шэнжэлгын ажалнуудые хэхэ шадабаритай болохо.
	<i>Хамта дээрээ:</i>	68ч.	

4. Календарно-тематическое планирование

№ п/п	Наименование разделов и тем	Всего часов
1-дэхи четверть – 16ч.		
1.	Уран зохёол – үгын искусство	1
Раздел 1. Арадай аман зохёол – 17ч.		
2.	Арадай аман зохёол.	1
3.	Онъһон ба хошоо үгэнүүд.	1
4.	Онъһон ба хошоо үгэнүүд.	1
5.	Таабаринууд.	1
6.	Буряад арадай аман зохёолой ёһо гуримай поэзи. Ёохорой дуунууд.	1
7.	Тоонто тайха. Милаан. Хорюул, сээр.	1
8.	Творческо практикум	1
9.	Домог-үльгэр тухай ойлгосо. Дэлхэйн бии болоһон тухай.	1
10.	Үльгэр тухай ойлгосо.	1
11.	«Аламжа Мэргэн» (1-дэхи бүлэг)	1
12.	«Аламжа Мэргэн» (2-дохи бүлэг)	1
13.	«Аламжа Мэргэн» (3-дахи, 4-дэхи бүлэгүүд)	1
14.	«Аламжа Мэргэн» (5-8-дахи, 9-дэхи бүлэгүүд)	1
15.	«Аламжа Мэргэн» (10-дахи бүлэг)	1

16.	«Аламжа Мэргэн» (11-дэхи бүлэг)	1
2-дохи четверть – 16ч.		
17.	«Аламжа Мэргэн» - буряад арадай гайхамшагта үльгэр (тобшолол)	1
18.	«Аламжа Мэргэн» (зохёолго)	1
Раздел 2. Нургаалай зохёолнууд – 11ч.		
19.	Ниитэ Монголой уран зохёол. Оюун түлхюур.	1
20.	Нургаалай зохёолнууд тухай. Сажа Бандида Гунгаажалцан.	1
21.	Сайн үгэтэ эрдэнийн сан субашад.	1
22.	Сайн үгэтэ эрдэнийн сан субашад.	1
23.	Р. Номгоев «Аршаанай дунгал»	1
24.	«Аршаанай дунгал»	1
25.	«Аршаанай дунгал»	1
26.	Творческо практикум.	1
27.	«Шэдитэ хүүр» гэхэн зохёол тухай.	1
28.	«Шэдитэ хүүр»	1
29.	«Шэдитэ хүүр»	1
Раздел 3 – XX зуун жэлэй буряад уран зохёол – 39ч.		
30.	XX зуун жэлэй буряад уран зохёол.	1
31.	Хэлэнэй уран аргууд.	1
32.	Эхэ орон. В.Петонов «Минии Росси».	1
3-дахы четверть – 20ч.		
33.	Б. Абидуев «Сонхоор малайхан нара»	1

34.	Д. Жалсараев «Эхэ тухай дуун»	1
35.	Үргэлжэлhэн зохёол тухай. Ц.-Д. Ж.-Б. Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ».	1
36.	Бүмбүү хүгшэнэй хуби заяан.	1
37.	Зохёолой сюжет, байгуулга.	1
38.	С. Цырендоржиев «Шобоодой»	1
39.	Хөөрөөнэй гол герой – Шобоодой.	1
40.	Зохёолой сюжет, байгуулга.	1
41.	Л. Тапхаев «Фермын үхибүүд»	1
42.	Ц.Галанов «Хүгжэм»	1
43.	«Эжын найхан сэдхэл»	1
44.	Ч. Цыдендамбаев «Шэнэ байшан» (1-дэхи бүлэг)	1
45.	«Шэнэ байшан» (2-дохи бүлэг)	1
46.	«Шэнэ байшан» (3-5-дахи бүлэгүүд)	1
47.	«Шэнэ байшан» (6-7-дохи бүлэгүүд)	1
48.	Хани нүхэсэл. Ч. Цыдендамбаев «Талын аадар»	1
49.	Зохёолой сэдэб, гол бодол	1
50.	Ж. Балданжапон «Алханын нюусанууд»	1
51.	«Бэлэдхэл ба замда гаралга», «Энэ юун гээшэб?»	1
52.	«Байгаалиин таабари», «Үүдэн сүмын дэргэдэ»	1
4-дэхи четверть – 16ч.		
53.	«Уршагта хүни», «Алханын орой өөдэ»	1

54.	«Юун энээнэн байгааб?», «Хододоо сугтаа!»	1
55.	«Хамта байгаалия хамгаалай!» (хэшээл-проект)	1
56.	Түрэл нютагай байгаали. Ц. Номтоев «Эдэбхи»	1
57.	«Эдэбхи» (1-2-дохи бүлэгүүд)	1
58.	«Эдэбхи» (3-4-дэхи бүлэгүүд)	1
59.	«Эдэбхи» (5-6-дахи бүлэгүүд)	1
60.	Г. Базаржапова-Дашеева «Зунай үдэшэ», «Нара хүлээнэб»	1
61.	Басни тухай ойлгосо. Б. Базарон «Эрдэмтэ эрбээхэй»	1
62.	Э. Манзаров «Золдоо хатархан зомгоохон»	1
63.	Баллада тухай ойлгосо. Ц. Дондогой «Гэр тухай баллада»	1
64.	Хүүгэдэй драматическа буряад уран зохёолой онсо шэнжэнүүд. М. Батоин «Хүхэ зүхэтэй үнэгэн»	1
65.	«Хүхэ зүхэтэй үнэгэн» (1-4-дэхи зурагууд)	1
66.	«Хүхэ зүхэтэй үнэгэн» (5-6-дахи зурагууд)	1
67.	«Минии түрүүшын гуурһанай туршалга» (хэшээл-проект)	1
68.	Проект хамгаалалга.	1
	Хамта дээрээ:	68ч.

Нуралсалай методическа хангалга:

1. «Буряад литература» Х.Г. Цыденова, Ж. Ц. Жамбуева, Ц. Б. Цыренова. 6 кл, Улаан- Үдэ, «Бэлиг», 2018 он;
- 2.«Буряад нургуулиин программанууд» (5-11 кл.), Улаан- Үдэ, 2008 он;
3. «Буряад хэлээр, уншалгаар, буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ, шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ», Улаан-Үдэ, 2007 он.
4. «Теория и методика обучения бурятской литературе» Бадмаева О.Б. Улаан-Үдэ, 2009г.
- 5.«Буряад литератураар тестнүүд» Дампилова Х.Д., Улаан-Үдэ, 2001он.

Интернет онол арга:

- <http://www.edu.ru> – Федеральный портал «Российское образование».
- <http://www.edu03.ru/>-Министерство образования и науки РБ
- <http://www.buryadxelen.org>